

04.6 Knud Sønderby: Den sorte svane

KNUD SØNDERBY
DEN
SORTE
SVANE
ESSAYS

G Y L D E N D A L

115078011 Nordjyske Landsbibliotek

Den sorte svane

Rød i bunden, grøn stribe og ellers sort, den står foran huset og jeg går og arbejder med den. Den sorte Svane, jeg ejer en jolle, er bådejer, skibsreder næsten.

Sådan en båd skal der laves meget ved. Salmiak, sandpapir, spartel, maling, fernis, men det er morsomt arbejde og den ser dekorativ ud som den ligger der på marken med fjorden som baggrund. En ålertuse har jeg hængt op på gavlen som ekstra maritim virkning og jeg spekulerer så småt på at anskaffe mig en diskret tatovering. Jeg nævner vist knap nok at sætte den båd i vandet.

Til at begynde med var jeg ikke så begejstret for den. Jeg fik den gennem min fætter. Mit ønske om at få båd havde været rent abstrakt, nærmest at det jo var naturligt med båd, når man boede ved en fjord, så havde man mulighed for at sætte den i vandet og tage sig en tur, det var ubesværligt i tanken, når man i tanken sætter en båd i vandet gøres det med én hånd, med den ene hånds to fingre, processen har ingen udstrækning i tid, er overstået med et reklamesmil.

Man må jo have en båd engang, noget uforpligtende i den retning var det, jeg havde udtalt, det var allerede som at sejle lidt, også til min fætter havde jeg sagt det, han er gammel sømand, har sejlet med sejlskibe, jeg må have en båd engang, sagde jeg til ham, og at sige det til ham var som at stå endnu længere til søs, befare verdenshavene, jeg blev baret af det. Og så havde han taget mig på ordet, møde op med et tilbud, jolle med sejl og påhængsmotor, garanterede som fagmand for det hele, også for prisen mageløse rimelighed, stod og var begejstret på mine vegne, her var lige netop det, jeg skulle have, han havde set på både til mig i månedsvis, og her var endelig den helt rigtige, den skulle bare sendes med

jernbane fra den ene ende af landet til den anden, men det skulle han nok ordne, alt det praktiske, noget med jernbanestationer, fragtmænd, hjemsejling, liggeplads osv., det skulle han nok hjælpe med.

Opfyldelsens betuttelse, opfyldelsens uhygge.

Jeg følte mig som da jeg som lille dreng endelig fik kaniner. Virkeligheden kommer bag på en. Pludselig er den der, står der med sin le af ansvar, sit bur af pligter. Man er taget på ordet.

Jeg levede efter evne op til begejstringen, til en glad forventning i hvert fald, fulgte, da tidens fylde kom med ham til mit hus, landet igennem, mente i mit stille sind at nu kunne det så være nok for den dag. Plaskregnvej, vinduesviskeren piven og hvæsende for næsen af en i timevis, sprøjt og tilsivning fra andre biler, og man kommer til stedet og synes at det med en eller anden båd dog i hvert fald kunne vente til næste dag, men nej, af visse grunde kunne det ikke udskydes, mange ting skulle ordnes, og havnefogden ventede.

Jeg gav op, slap med fødderne, fralagde mig ansvaret for mig selv og mit liv, lod ham gøre med mig, hvad han ville, gik blot rundt med en opgivende hovedrysten indvendig. Til byen efter tovrærk af en bestemt slags. Vist så, vi tager til byen efter tovrærk. Mad skal vi åbenbart ikke have, nej man tænkte det nok, kun en pølse ved en pølsevogn, det er også så hyggeligt. Og så på ekspedition efter et par bundgarnspæle til at fortøje ved. Hørte man rigtigt? Bundgarnspæle! Ja hvorfor ikke, lad os i Guds navn køre land og rige rundt efter bundgarnspæle, er der ikke andre småting, for man har jo ikke andet at bruge tiden til, tror visse folk åbenbart. Og de bundgarnspæle skal så hamres ned i strandkanten, og det skal også være i dag. Gudbevares. Han er ikke rigtig klog, nu skal vi ene to mand bære to-tre meter høje og tunge bundgarnspæle ned til stranden, ud i blæst og bølger, stå i vand til livet og dunk dem ned i bunden, eller en af os skal måske stå under vandet og den anden på skuldrene af ham, og den underste skal vel så være mig. Man kommer i al uforpligten-

de uskyldighed til at henånde ordet båd, og så kommer folk og forfølger én med tonnage, endevender ens tilværelse med deres forbandede fartøjer. Kan man ikke få lov til at være i fred. Kan man ikke åbne munden. Gid den båd og alt hvad dertil hører lå på Bloksbjerg.

Og så at passe på ikke at danne en alt for tydelig kontrast til hans iver og utrættelighed, bekæmpe sin muthed og utålmodighed, agere tilfreds, når han var det, begejstret når han fandt anledning, skæbnen var over mig, kom rullende langt borte fra, jeg havde selv udløst den, og jeg genkendte den.

Dagens festlige afslutning bestod i at vi kørte til byen hvor båden lå på en jernbanestation og ventede, en sommerlig by, som jeg ellers holder af, fortrollet til trist godsbaneterræn, våde fragtbreve, skumle skure og øde havnekajer, time efter time, og jeg selv reduceret til at traske idiotisk i hælene på stationsfolk, havnefogder og fragtmænd, sat ud af spillet som et fireårs barn, når voksne mænd har alvorlige ting for, prøver på i det mindste at være med til at løfte, men ikke engang det er der plads til, pas på der, gå til side, nu løfter de båden ned fra lastbilen, seks mand høj i regnvejr, som ved noget om tingene, og pas på, af vejen, nu sætter de den på sliken og ud i vandet med den, står stille med hængende arme og stirrer.

Og der lå den så og vuggede i regnvejret, og det begyndte tussmørke. Oven i købet gjorde den det. Det kom som et chok for mig, som havde jeg i sløv nedtromlethed regnet med, at nu var det oversået med den båd, nu kunne man endelig få den puttet af vejen, slippe for synet af den, blot nogle bobler og krusninger efter den og ned på havsens bund for evigt så man kunne blive sig selv igen, og vende sig bort og gå op i byen, som også kunne blive sig selv igen ligesom resten efterhånden. Men den lå og vuggede, parat til alt videre, højt på vandet, koket svajende med min utilstrækkelighed, min afmagt og mine flugtmekanismer velbeholdne om bord.

Og næste dag skulle den jo sejles hjem.

Den lå der stadig, denne gang i fuldt dagslys, men havde ligesom skiftet udseende lidt, vuggede blidt for enden af den afslappede forrøjning, var faldet til ro, noget over den som havde den affundet sig med sin skæbne. Alene det at den stadig lå der skabte jo indtryk af noget trofast og helt rørende. Dog blev jeg ikke mere rørt, end at jeg øjeblikkelig og lettet gik ind på en arbejdsdeling, hvorefter jeg skulle besørge indkøb, mens han riggede til med mast og påhængsmotor.

Frikvarter. Op i min sommerby. I en pålægsforretning købte jeg en pake smørbrød og hos en købmand et par øl, det tog kun et øjeblik, og da det var lørdag kunne der godt have været så mange mennesker i forretningerne, at jeg havde tid til overs, gik ind på et værtshus og lod hvilen dale velsignet over mig, slappede af fra alt maritimt besvær, trak tiden ud så længe som muligt, sendte en tanke til søens folk og forstod, at de efter en omtunlet tilværelse søgte fristed på den nærmeste bevrætning, søgte glæmsel i flasken. På vej tilbage til havnen lå der endnu en bevrætning, men jeg modstod den.

Han tog det meget pænt, grinede bare og sagde hvorfor jeg ikke havde taget ham med. Det fortro jeg også. Jeg foreslog, at det kunne vi jo gøre nu, men ikke tale om. Selvfølgelig.

Vi fik stuvet bagagen, og så kom det store øjeblik, hvor påhængsmotoren skulle startes. Han var nervøs af hensyn til mig, for at den ikke skulle gå i gang, og jeg var nervøs af hensyn til ham, fordi han var nervøs af hensyn til mig, det hele forstærkedes, fordi der stod mennesker med hænderne i bukselommerne og kikkede på os, og han tænkte, at jeg ville føle det pinligt på grund af dem. Sammenbidt trak han i snoren et par gange, og motoren gik i gang og jeg følte stor lettelse af hensyn til ham. De første minutter medens vi sejlede ud af havnen, sad han helt tavs af overstået sindsbevægelse, måtte langsomt komme sig. Tavse så vi havnekajerne blive mindre og mindre og Limfjordens kyster brede sig ud omkring os, først over den brede bugt ved Thisted og

derpå ned gennem det smalle Vilsund og ud over brede bugter igen, det var flere timers sejladt vi havde for os, men på den anden side var det sidste etape, et vist velvære bredte sig i mig, sidste etape før båden kunne blive anbragt ved sin pæl, forvarligt fortøjet, og jeg kunne slippe for at beskæftige mig mere med den. For at få tiden til at gå med noget, gav jeg mig til at ordne fiskestang og lade et øredblink drive efter båden, men han modarbejdede det. Viliigt nok satte han motoren ned til en passende fart, men når han troede jeg ikke lagde mærke til det, listede han forsigtigt farten op igen, det skete nogle gange, han interesserede sig ikke for vores fiskeri, havde ingen fidus til det. Jeg kunne selvfølgelig have råbt op, sagt for helvede mand, sæt nu den fart ned og hold den nedel. Benyttet lejligheden til at få luft, det ville have været helt i orden, men jeg orkede det ikke, havde vel ikke selv tilstrækkelig interesse for foretagendet. Vil du ikke fiske mere? sagde han uskyldigt forundret, da jeg pakke de fiskegrejerne sammen. Jeg rystede på hovedet. I stedet pakke de jeg frokosten ud. Det havde han ikke noget imod. Ingen sabotage der.

Vilsundbroen blev noget af et chok for mig. Jeg holdt på, at selvfølgelig kunne vi sejle under den med mast og det hele, medens han ytrede tvivl. Nå hvad mener du? spurgte han, da vi var et par hundrede meter fra, og jeg måtte indrømme for mig selv, at broen var laver, end jeg havde tænkt mig.

Selvfølgelig, sagde jeg stædigt. Nå, hvad mener du nu? spurgte han, da vi var 50 meter fra. Jeg nikkede og sad på spring. Der ser uhyggeligt ud inde under sådan en bro, mørkt og skummelt foroven og sort vand forneden. Det er dig, der er skipper, sagde han og sejlede videre. Så gav jeg et vræl fra mig i panik og sprang frem i båden, han bakkede motoren, mens jeg fik masten lagt ned. Gudfaderbevars, sagde jeg, da vi sejlede gennem mørket under kolossale stålbjælker. Jeg dukkede nakken. Ja, der kan du selv se, sagde han og grinede.

Vi måtte slappe af efter sindsbevægelsen. Vi fortøjede båden ved en lille bro i Vilsund, gik ind ad den gyngende bro, og det var en mærkelig fornemmelse at gå der og vide, at jollen nu lå fortøjet med udmærkede halvstik til bestemte pæle og ventede, gå ind ad broen og lade være med at vende sig om og hele tiden vide det. Vi gik op til en forretning, og jeg sagde, at det gik ikke, fordi der var løragslukning, men han sagde, at selvfølgelig gik det og fremskaffede et par øl, som vi sad i butikens baghave på plasticstole ved et plasticbord og drak. Så gik jeg ind med flaskerne, og købmanden spurgte af sig selv, om vi ikke skulle have et par til det andet ben, og det tog jeg imod, kom ud med dem, som havde jeg gjort en indsats, vi sad i plasticstolene og røg cigaretter og havde det hyggeligt. Derefter gik han hen med flaskerne og sagde, at den var helt gal, for hans anden øl var røget ned i det samme ben. Jeg ville ikke have flere, følte et vist ansvar for båden og sejladsen og var desuden i forskud.

Du kan gå ned og gøre båden klar imens, sagde han. Det gjorde jeg så. Jeg vidste godt hvorfor han sagde det, men jeg gjorde det alligevel, lod ham sidde tilbage i plasticstolen og gik ned gennem fiskerlejet og ud over den gyngende bro og ned i båden og følte det, som jeg var kommet hjem igen. Han havde sagt det for at jeg kunne være alene med den, blive fortrolig med den. Som man siger til et lille barn, prøv og klap den, gå bare hen til hunden og prøv at klap den, den gør ikke noget. Men jeg var ligeglad, jeg havde lyst til at gå i forvejen ned til den. Jeg sad og syslede lidt i den, løftede bundbrædder og øste den smule vand, der var i den, så efter at masten var rigtig surret og gjorde påhængsmotoren klar.

Da han kom, var det hele parat. Vi kastede los, og jeg overtog styringen, trak i motoren, og den startede med det samme, og så sejlede vi blideligt ned gennem det smalle Vilsund, hvor der var læ og fuldstændig blankt vand, og solen skinnede. Der er smukt i denne smalle passage med bløde banker til begge tider. Et sted standsede vi motoren og lå stille og kikkede på et par drenge, der også var ude i en båd

for at røgte en åleruse. Vi hang ud over rælingen og kikkede, da det sidste af rusen endelig kom op. Der var flere gode ål i. Vi havde været lige så spændte som drengene og snakket udmærket med dem, men da vi spurgte om vi kunne købe et par af ålene, blev de mistænksomme og tilbageholdende, de skulle ikke have solgt nogen ål.

De roede ind med deres fangst, og vi benyttede lejligheden nu, hvor motoren alligevel var standset til også at ro nærmere til land og hoppe udenbords og tage os en dukkert. Da vi sejlede videre, lagde han sig ned i bunden af båden med en hynde under nakken og lukkede øjne og havde det dejligt, og jeg var fuldstændig klar over, at han mest gjorde det for at vise mig, hvor dejligt jeg kunne have det i min båd.

Da vi efter Vilsund kom ud, hvor fjorden atter blev flere kilometer bred til alle sider, besluttede vi at gøre en afstikker. Vi sejlede østpå. Vi gjorde landgang på Mors. Det kan man altså gøre, når man har båd, er bådejer, man kan sejle hen og gå i land, hvor det passer en. Det er ikke rigtigt til at stå for, man sejler blot så langt ind man kan komme, kaster ankeret, hopper udenbords i det lave, lune vand og vader ind og betræder den fremmede ø's nye jord. Vi gik op gennem gaderne i landsbyen, hele tiden havde jeg i baghovedet billedet af båden, som den nu lå og svajede ude på den lave fjord. En bagerforretning havde åbent, og vi gik ind og købte to ispinde. Uden at gøre mig grunden klar købte jeg også et franskbrød, skønt han protesterede og sagde, at vi havde masser af brød hjemme og jeg vidste godt, at han havde ret. Men jeg følte det, som at når vi nu var i en bagerforretning, var det naturligt at købe brød og følte det også ganske naturligt og rigtigt bagefter at gå rundt med det under armen. Så drev vi lidt rundt, som man gør når man er kommet i land fra en båd, gæster på jorden, på landjorden, uforpligtede gæster. Uden for kirkemuren satte vi os på en bænk og slikkede ispinde og studerede morsingboer og grinede lidt ad dem uden dog retterdigvis at drage afgørende slutninger, eksempelterne var for få.

Men man måtte se at komme videre, se at komme om bord, meget nemt, ud gennem det lave vand, op i båden, ind med ankeret, træk i motoren, ud i den vide verden, ud over den brede fjord hvor man knap kunne øjne land på den anden side. Jeg sad i en sær opstemt, triumferende stemning, og pludselig gik det op for mig, hvorfor jeg havde købt brød. Helt ubevidst havde det haft en hensigt. Det var for, at det kunne være sådan her. Nu skete her jo noget! Jeg havde fragt om bord. Jeg sejlede et franskbrød fra Mors til Thy!

Jeg håber ikke, han har gennemskuet det. Jeg tror det ikke. Og dog. Er der overhovedet noget mennesker ikke opfatter om hinanden, aner i hvert fald?

Nå, hvad synes du så? sagde han engang, da vi var midtvejs ude på fjorden, langt til land på alle sider, alting bare vand som vi sad oppe på i en lille jolle. Er det ikke dejligt?

Jeg nikkede, behøvede ikke at sige noget.

Kan du så ikke se, at det var godt vi fik det ordnet i går, selv om du var lidt sur? fortsatte han.

Jeg benægtede at jeg havde været sur. Jeg havde da ikke været spor sur. Jeg var himmelfalden over at han kunne tro det.

– At vi ikke skulle starte i dag med at hente båden på jernbanen og at vi ikke skal til at slå pæle i, når vi kommer hjem, men at det hele er parat? fortsatte han.

Jamen det havde jeg da været klar over hele tiden. Og jeg havde da ikke været sur. Lidt uoplagt, måske. Jeg havde jo mit at tænke på. Jeg var ked af at han havde troet det.

Han nikkede, behøvede ikke at sige noget. Jeg havde erkendt rigtigheden af hans dispositioner. Der var rent bord, ingen bitre følelser.

Som kunne vi altså godt begynde på en frisk bad han mig standse motoren. Tavs, men determineret gjorde han derpå ankeret klar, kastede det ud og da han mærkede at det havde fat i bunden gjorde han linen fast i forstaven.

Nu må du lære din motor at kende, sagde han.

Åh for pokker, nu går den jo lige så godt! Jeg jamrede højt.

Det kan vi da vente med til i morgen! Det kan vi da vente med til vi kommer i land!

Nej, du skal lære at klare det, mens du er ude i båden. Der kan komme situationer, hvor du er alene om det, farlige situationer, så har du kun dig selv. Så må du kunne klare det.

Han så dystert på mig med en skruetrækker i hånden.

Nå, sagde jeg resigneret. Lad ham, tænkte jeg. Han er s'gu så sød. Han har været så storartet. Jeg holder meget af ham. Få sekunder efter lå han på knæ på agtertoften med enden i vejret og skruenøgler i hænderne. Han skilte hele molevitten ad og holdt foredrag, skjulte sin begejstring bag mørke miner. Hver gang han vendte hovedet og docerede strakte jeg hals og så interesseret ud. Det eneste lyspunkt var et tændrør. Det fattede jeg lidt af, men blev ikke klar over, hvor han bagetter puttede det hen. Men han nød det. Og ret havde han jo. Ewig ret. Der var bare det at hvis der virkelig skulle ske noget, situationer osv. ville jeg uden at løbe mindste risiko for forhaling ufortøvet bande motoren, be' til Gud og forlade mig på årene. Jeg ville ikke ligge i en brandstorm på knæ på agtertoften med enden i vejret og hovedet i vand-skorpen i bunden af en bølgedal og lege den lille ingeniør.

Da det var overstået og motoren ikke lod til at have taget skade faldt der ro over ham. Han satte sig og splejsede forskelligt tovværk, surrede løse ender pænt til. Så løber det ikke op for dig, sagde han. Og det er smukt, ikke?

Og her kunne jeg følge ham, det var smukt, dejligt at holde i hånden. Der er ikke noget som tovværk, skibsting i det hele taget. Sådan en splejsning, sådan en surring kan sige én lige så meget som et helt hjemstavns- eller søfartsmuseum. Jeg tænkte et sekund at det var sådan noget arkitekter ville kalde lækkert, en *god* ting, og at hvorfor skulle de nu komme flyvende her og ødelægge min fornemmelse, men glemte det igen, fordi det var så smukt og så dygtigt og så gedigent at røre ved, hæderligt, godt, ingen fup der, fra før fuppens tid. Vi har siddet optaget med hovederne tæt sammen som to spejderdreng.

Medens jeg nu går rundt og klikker på den båd og sommetider maler på den, kan jeg ikke lade være med at tænke på den tur vi havde dengang. Det er som om det er den jeg stirrer på, når jeg undersøgende betragter de maledede planker, den jeg ser tilbage på, når jeg kaster et blik ud over fjorden.

– Du, det er en god båd du har fået, sagde han engang. Og det er et glimrende farvand ... Jeg tror du bliver glad for den. Jeg er glad for den på dine vegne. Og det er jo et pragtfuldt farvand.

Det troede jeg også selv, sagde jeg. Jeg var skam allerede glad for den. Det havde jeg da været hele tiden. Mægtig glad.

Den samtale kunne vi have ført for ti år siden, for tyve, tredive, fyrre år siden.

Der sad vi i min lille jolle og sekunderne var som de altid har været, når vi var sammen. Vi sad der bare og han var bare min fætter sådan som det altid har været.

Kap Horn. Et par sætninger jeg husker han engang havde sagt ved en helt anden lejlighed:

– Kap Horn. Somme tider er det mærkeligt at tænke på. Der har jeg været flere gange. Rundet Kap Horn. Nu er det farvand øde og forladt. Ingen skibe sejler den vej mere.

En anden gang, som letmatros under Verdenskrig I. Han sad ude på ræen og så torpedoen komme:

– Et sekund efter stod jeg inde og omfavnede masten uden at ane, hvordan jeg var kommet der. Jeg er s'gu løbet henover ræen. Som en linedanser. Jeg begriber ikke hvordan.

Der sad han, havde befaret de syv have. Og ingen af os strejfede det med en tanke. Den sejltur vi var på kunne lige så godt have været for ti, tyve, tredive, fyrre år siden.

Da han lagde sig i bunden af jollen, lå og vuggede der med en hynde under nakken, for at jeg skulle se hvor dejligt man kunne have det, har han været en gammel, tyk mand. Men skønt jeg så det, skønt jeg var med i båden, må jeg bevidst tvinge indtrykket frem, smække det på som et stempel, tyk, gammel, for han var ikke gammel og jeg var ikke gammel, vi var som vi altid havde været – og dog var vi gamle som vores

bedstefar var. Og han var meget gammel.

Da vi pludselig klatrede udenbords og gik i vandet i det smalle Vilsund. Da vi sad på bænken foran kirken på Mors. Gamle, tykke mænd.

Mennesker midt i halvtredserne og midt i tresserne og ingen af os skænkede det en tanke. Mønsteret mellem os var det samme. Vi var som vi altid havde været. Intet var forandret. Vi var i den alder vi altid havde været i, den svævende alder mellem 15 og 30, den alder man bliver hængende i mens kroppen går sine egne veje.

Midt i en jazztid

Jeg har taget en scrapbog frem fra dengang og mærkelige fornemmelser stiger op til mig ved at blade i den, mærkelige erindringer. At se på de ting føles som at holde en sommerfugl og pludselig mærke den blære med vingerne inde i hånden.

Forrest er opklæbet et brev fra Frederik Schyberg, magister Schyberg, skrevet på Dagens Nyheder's papir:

– Hr. Knud Sønderby har bedt mig om en Udtalelse om „Midt i en Jazztid“, en Udtalelse, som jeg er saa meget villigere til at give, som Læsningen af Manuskriptet til denne nye danske Bog har været mig en Glæde og en Overraskelse, i enkelte Maader en Oplevelse ... ”

Sådan begynder det.

Han var 25 år dengang. Jeg var 21.

Sagen var den, at jeg året i forvejen havde dristet mig til at opsøge ham – der stod stor respekt om ham – og vist ham en pose med noveller, som han læste og bagefter nikkede til og alvorligt udtalte om, at jo, det er nyt, det er moderne – det har der altså også været noget der hed dengang – og den pose havde så været på rundtur til forskellige forlag, hvoraf ingen var interesseret i at udgive indholdet, og da rundturen var slut, trøstede han mig med, at netop noveller var det meget vanskeligt at få udgivet, uden hensyn til deres kvalitet.

– Så tror jeg, jeg vil prøve at skrive en roman, sagde jeg.

– Ja, det skulle De prøve på, sagde han, og hans ene øjenbryn var ganske svagt løftet, og hans stemme havde en svagt ironisk klang over den fremstormende ungdom, der stod så ivrig foran ham. En roman var trods alt ikke sådan at løbe til, der var et stort spring fra min novellepose til en roman.

LARS BUCK

Lavendelvej 11. 7700 Thisted

Telefon 97 91 08 88